

Zöldterületek Budapesten

Budapest, 2003. Február 11.

Virág Balázs

Nemzetközi ajánlások szerint egy város lakóinak fejenként legalább 21 négyzetméter biológiailag aktív zöldterületre van szüksége. Ez kevesebb, mint az egy lakosra jutó átlagos lakásterület. Az V.-VIII. és a XIII. kerületben, a Vizivárosban és még néhány kerület sűrűn beépített belső részén a kívánatosnak a töredéke sem jut az ott élőknek. Ennek ellenére folytatódik a zöldterületek beépítése, a leburkolás és a megmaradt területeket sem mindig az eredeti rendeltetésüknek megfelelően használják. Az önkormányzatoknak joguk van a Budapesti Városrendezési és Építési Keretszabályozásban (BVKSZ) meghatározott zöldfelületi minimum emelésére a rendezési tervek során. Ma ennek épp az ellenkezője történik különböző ürügyekkel. Dolgozatunk célja Budapest példáján megvizsgálni a zöldterület fogalmát, fajtáit, szerepét, valamint hogy milyen tényezők veszélyeztetik fennmaradását.

Ha definiáljuk a zöldterület fogalmát, egy általánosabb fogalomból, a zöldfelületi rendszerből kell kiindulnunk, mert ez gyakorlatilag magába foglal minden növényzettel fedett területet, a magán kerteket, a lakótelepek zöldfelületeit, a gyárak előkertjeit, vagyis mindazon felületeket, amelyeket növényzet fed. Következésképpen a zöldfelületi rendszert tekintjük a legátfogóbb fogalomnak, amely minden kategóriát magába foglal. A zöldterület csak egy része a zöldfelületnek, ahhoz képest részfogalom. A zöldterület már városrendezési (területfelhasználási) kategória és hogy ez érthető legyen, szükséges ismernünk azokat a meghatározásokat, amelyekkel a városrendezők a város különböző részeit elválasztják egymástól. Ilyen városrendezési kategóriák: az ipari terület, a mezőgazdasági terület, a közlekedési terület, a lakóterület, az intézményi terület és végül a zöldterület. Amíg a zöldterületen kívüli összes kategóriában fellelhetők bizonyos zöldfelületek, addig a zöldterületen

nincsenek lakóházak vagy ipari üzemek. A zöldterületeket hagyományosan osztályozzák aszerint is, hogy miként helyezkednek el a városban. Ilyen értelemben a zöldterületek elhelyezkedhetnek szigetesen, gyűrűsen, sugarasan vagy ezek valamilyen kombinációjában. Budapest egy jellegzetes példa a szigetes elrendezésre.

A zöldterületek csoportosíthatók jogi szempontból is, használatuk módja szerint lehetnek korlátlan (városi kertek, parkok) és korlátozott közhasználatú (lakótelepek, temetők kertje), valamint közhasználatra nem engedélyezett zöld területek (kórházak, iskolák kertje). Csoportosíthatjuk őket rendeltetésük szerint is: a városi zöldfelületek első és legjelentősebbike a városi közpark. Ez jelentősebb nagyságú, közcélú zöld felület, amelynek rendeltetése, hogy fellazítsa a város szerkezetét, lehetőséget biztosítson a szabadtéri pihenésre, sportolásra, kulturális művelődésre, a lakosság gyülekezési helyéül (pl rendezvények) és a természeti jellemzők, kulturális műemlékek, szobrok számára foglalként szolgáljon.

A városi közparkok mellett a másik jelentős zöldfelület a fásított tér, a szkvér. Ez méreteiben kisebb, a házak között elterülő létesítmény, amelynek tulajdonképpen kettős célja van: egyrészt rövid pihenési lehetőséget ad a gyalogjáróknak, másrészt a városkép dekoratív eleme. Két fajta szkvért különböztetünk meg: az egyik a tér domináló épületét, vagy épületeit emeli ki méretével, alakjával, alapelrendezésével a másik az utca beépítésének helyenkénti élénkítését, kiemelését

célozza. Néha nehéz meghúzni a határvonalat a városi parkok és a szkverek között; általában a 2-3 hektárt meghaladó zöldfelületeket az előbbibe, az ennél kisebbeket az utóbbiba soroljuk. A zöldterületek további csoportjait képezik a fasorok, facsoportosulások, a véderdők, amelyek vagy az egész település vagy egy település részének szélvédelmét, az ipari és lakóterületek

elválasztását, a lakóterületek védelmét szolgálják. Ezenkívül fontos szerepet játszanak még a temetők és a strandok fásított, kertszerűen kialakított részei. Egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert a parkerdők, amelyek vagy a városhatáron belül, vagy ahhoz közvetlen kapcsolódva a város vonzási körzetében helyezkednek el. A parkerdő abban különbözik a gazdálkodás tárgyát képező erdőtől, hogy elsősorban nem a fahozam kitermelése a cél, hanem a lehetőség biztosítása a kirándulók számára.

Budapest zöldterületének alakulásáról Rigóczki Csaba ezt írta egy cikkében (Budapest zöldterületének alakulása a II. világháború óta):

Általános a közvélekedés, hogy Budapesten kevés a zöldterület, és a II. világháború óta számtalanszor megfogalmazódott mennyiségi és minőségi növelésének igénye, a különféle érdekek azonban újra és újra a környezeti értékek rovására érvényesültek.

A II. világháborúban a parkok 90 százaléka pusztult el, kisebbrészt a harcok, nagyobbrészt a tüzelőanyag-hiány és az elhanyagoltság miatt. Az ideiglenes temetések sem kedveztek nekik, az utcákon fekvő polgári és katonai holttesteket a 200 méteres körzetben lévő házak lakóinak kellett eltemetni. A legsúlyosabb értékvesztés a faállományban keletkezett. A pusztulás azonban az újrakezdés lehetőségét is magában hordozta, és a zöldterület-gazdálkodásnak az is tág teret adott, hogy a peremterületek - főképp az 1950 után városhoz kerülő települések - jelentős része még beépítetlen volt. 1945 után az első tervek még a Dunáig nyúló "zöldékekkel" (Budán a völgyek, Pesten a patakmedrek) és egy "nagy zöldgyűrű"-vel (Városliget - Kerepesi temető - Orczy kert - Népliget) számoltak, ezenkívül a belvárosban is nagyarányú bontást terveztek. Ezek az elképzelések (elsősorban a belváros "zöldítése") ugyan túlzóak voltak, de a későbbi "szerényebb" elképzelések is megtartották az ékek és a gyűrű gondolatát. Az volt az elképzelés, hogy az 5567 ha park-, illetve erdőterületet a kétszeresére növelik. Sajátos ellentmondás, hogy az 1948-as, 1953-as, 1960-as 1971-es tervek, programok mind a zöldterületek védelme és növelése mellett foglaltak állást, konkrét javaslatok sorozatát tartalmazták, a zöldterület mégis folyamatosan csökkent és degradálódott. Az ellentmondás oka, hogy még a jóváhagyott, törvényerejűvé vált tervek sem érvényesülhettek, a politika, vagy a "gazdaságosság" érvrendszerével szemben. Az elsőre példa a Városliget cserjéinek, bokrainak kiirtása közbiztonsági okok miatt (1946), a Dózsa György út felvonulási térré szélesítése (1951), sok területet pedig a katonai, a belügyi szervek sajátították ki (pl. Hajógyári-sziget), amelyeknek építési engedélyt sem kellett kérni beruházásaikhoz. A szovjet fennhatóság alatt álló Hajógyári-szigeten például még a különlegesen értékes római kori palota feltárására sem volt mód, mindössze a padlómozaikot lehetett "kimenteni".

A gazdasági okok közül kiemelhető, hogy lakótelepeket kisebb költséggel lehetett a zöldterületeken építeni (pl. az újpesti temető helyén, Újpalotán), másutt az ipari üzemek terjeszkedtek (pl. a Rákos-patak völgye, Ludovika tér). Az 1970-es években határozott intézkedések történtek zöldterületeink állapotának javítására, ami elsősorban a nagy közparkokra terjedt ki. A Városligetből kiköltöztették a "vásárvárost" (1972), majd rehabilitálták (1974-78), a Margitszigetről kitiltották az autóforgalmat (1973), a Hajógyári-szigetet átadták a fővárosnak, s 108 hektáros parkká alakították (1975-1980). A legnagyobb budapesti természetvédelmi terület, a Budai Tájvédelmi Körzet védetté nyilvánítása is ebben az évtizedben történt (1978). Ez az évtized a legjelentősebb lakótelep-építkezések időszaka is, s az új telepek jelentős részben zöldterületeket foglaltak el. Mivel a kivitelező kapacitás szűk volt, gyakorta az építők diktáltak, s az építkezés, felvonulás címén, a területen álló fák elpusztításával kezdődött. Az engedély nélküli magánépítkezés is sok kárt tett, főleg Budán. Elkezdődött az a máig tartó, szuburbanizációs (a jobb módúak kiköltöznek a belvárosból) folyamat, amely Budapesten a város közigazgatási területén belül érvényesült, s a budai oldalra jelentett nyomást.

Az 1980-as években a KSH adatai szerint a parkok területe 54%-kal növekedett, (ezen belül a belterjesen gondozottaké 40%-kal), azonban a budai hegyoldal beépítése gyorsuló ütemben folyt. Az 1980-as években volt néhány év, mikor a kerületek kapták meg a zöldterületek gondozását, ez azonban akadályozta az egységes koncepciók érvényesítését. Az Andrássy úti fasort, pl. az alkalmatlan platánfákkal rehabilitálták, egy a Terézvárosban hozott helyi döntés miatt. Az 1990-es évek nem kedveztek a zöldterület-gazdálkodásnak, az állami szervek forráshiánnyal küszködtek, a magánszférában pedig a gazdaságosság prioritása a zöldterületekkel szemben még hangsúlyosabbá vált. A főváros költségvetésének 1 százalékát tudta a zöldfelületeinek védelmére fordítani (1995), és ez messze elmarad az EU nagyvárosaira jellemző

aránytól. A rendszerváltozás után a kerületek döntéshozó jogköre ismét erősödött, s ez számos akadályt jelent; a Nagykörút fasorait pl. hat kerület egyetértésével lehet felújítani. Kérdéses az is, hogy kerületi szinten minden esetben van-e megfelelő szakember. A kerületi önkormányzatok egy része tartalék erőforrásként kezeli a zöldterületeket, melyeket szükség esetén átminősít beépíthető, s szabadon értékesíthető telkekké. Gyakori - és a statisztikákban nem jelentkezik -, hogy az átminősítés csak a védettség fokát (a beépíthetőség arányát) változtatja meg (ehhez a fővárosi közgyűlés hozzájárulása szükséges, de ez gyakran csak formalitás.). A park-, vagy erdőterület átminősítése esetén a zöldfelület-védelmi rendelet, másik park, vagy erdő kialakítására kötelezi az önkormányzatot, de ez leggyakrabban minőségromlással jár, mert "semmire se jó" földekkel, frissen ültetett facsemetékkal "váltják ki" a területet. A fenti okok miatt az elmúlt években a zöldterületek pusztulásának mértékéről nincsenek pontos adatok, a statisztikák pl. a fentiek ellenére 1991 és 1994 között a parkok 9, az erdők 0,5 százalékos növekedését jelzik (1994 és 1997 közötti időszakra már szerény csökkenést mutatnak).

Jelenleg fővárosunkhoz 75,4 millió négyzetméter közhasználatú zöldterület tartozik, azaz minden egyes lakosra 42 négyzetméter jut. Ennek a zöldterületnek mintegy kétharmada (49,5 millió négyzetméter) pihenőerdő, parkerdő vagy védőerdő terület. Ezek környezetvédelmi szerepe igen nagy, de értelemszerűen egyiküket sem látogatják naponta.

Az összes zöldterületen belül 34 százalékos arányt képvisel a parkterület; ez a 25,8 millió négyzetméter felület a város belterületén fekszik. A parkterület az évtized során csaknem 18 százalékkal növekedett, 77 százaléka (20 millió négyzetméter) belterjesen, majdnem 5 millió négyzetméter pedig külterjesen van gondozva. További másfélmillió négyzetmétert foglal el az a 1725 játszótér, azaz a játszásra és sportolásra alkalmas eszközökkel ellátott terület, amely korlátozás nélkül, nyilvánosan látogatható. (A lakótelepek és a közparkok játszóterei is ebbe a kategóriába tartoznak.) A budapesti lakosokra fejenként átlagosan 14 négyzetméter parkterület jut, alig több, mint fele annak, amennyit a várostervező vagy a környezetvédő szakemberek szükségesnek tartanak. Összehasonlítva hazánk többi városával, ilyen alacsony érték csak négy megyeszékhelyen található: Kecskemét 12, Békéscsaba és Debrecen 14, Veszprémben pedig 16 négyzetméter jut. A 'legzöldebb' megyeszékhely Győr (46), valamint még magasnak mondható ez az érték Székesfehérvárott (33), Tatabányán (31) és Egerben is (30).

Nem állítható, hogy az egy lakosra jutó belterületi zöldfelületnek a szükségesnél jóval kisebb méretét a főváros belső kerületei okozzák. Igen nagyok ugyan a kerületek közötti különbségek, de több belső kerületben találhatunk a külső területékét nagymértékben meghaladó értéket. A legsivárabb a VII. kerület, ahol a zöldterület olyan kicsi, hogy nem éri al a lakosonkénti 1 négyzetmétert sem, ami a VI. kerület arányszáma, de csupán 4 négyzetméter jut a II. és a VIII. kerület lakóinak is. A legnagyobb értéket a belsőnek számító XIV. kerület képvisel (37 négyzetméter), majd a X. kerület (27), az I és a III. kerület következik egyaránt 25 négyzetméterrel. A külső kerületek közül a XXIII.-ban mindössze 2, a XVI.-ban 6, a XX.-ban 8 és a XXII.-ben 9 négyzetméter parkterület jut egy lakosra.

A zöldterületek területi eloszlását vizsgálva koncentrikus szerkezet állapítható meg. A város legbelső része a századforduló tájékán „túl sűrűre” épült, zöldterületet csak kivételesen találunk. Kijebbnél, pl. Lágymányoson, Vízivárosban, Újlipótvárosban vannak kertek, de a közpark itt is kevés. Tágabb gyűrűben találhatóak a nagy közparkok (Városliget, Tabán, Gellérthegy, Népliget, Margitsziget, Hajógyári-sziget). A legkülső, 1950 után Budapesthez került területekben sok a kertváros, itt erdők is nőnek. Rigóczy Csaba a korábban már idézett tanulmányában a részletesen foglalkozik a budapesti erdőkkel, lakótelepi parkokkal és a kertvárosokkal:

Erdők

A város erdeit 1955-ben nyilvánították parkerdővé, 1969. december óta a Pilisi Parkerdőgazdaság Rt. gondozásában vannak, 1990 óta a Budapesti Erdészeten keresztül végzik az ezzel kapcsolatos teendőket. Az erdőgazdaságok ma részvénytársaságokként működnek, a profitorientált vállalatoknak viszont gondot okoz a közjóléti funkciók ellátása. Sok esetben egy-egy erdei iskola, tanösvény, turistaút fenntartásával kényszerű szponzori tevékenységet folytatnak a részvénytársaságok.

Erdeink esetében is mennyiségi és minőségi kérdések vetődnek fel. Mennyiségi szempontból megállapítható, hogy a Pilisi Parkerdőgazdaság Budapesti Erdészete 4200 ha erdőt gondoz, ezek java a budai oldalon található, Pesten a IV., X., XV., XVI. kerületben vannak kisebb erdők. Minőségi szempontból gond, hogy az elmúlt időszakban az ültetett fajok kiválasztásánál a fa növekedésének gyorsasága elsőbbséget élvezett a környezeti tűrőképességgel szemben, s a légszennyezés, a sózás, illetve a karbantartás hiánya miatt a százévesnél idősebb (közel 400 ha) erdőknek kétharmada beteg.

Fasoraink az elmúlt évtizedek növényegészségügyi, környezetkárosítási és politikai eseményeinek következtében keverték, hiányosak, betegek. Gyakoribbak az olyan fajok, melyek gyors növekedésűek, ugyanakkor érzékenyek a környezeti károkra. A fasorok rekonstrukciójakor nem fiatal csemetéket, hanem hattízéves előnevelt fákat ültetnek ki, ezek beszerzése azonban gyakran esetleges, a költségvetés pillanatnyi helyzetétől függ. Megnyugtató megoldást az jelentene, ha a fasorok cseréjét több évre előre ütemeznék, ami a hosszú távú várostervezés fontosságára hívja fel a figyelmet

Lakótelepi parkok

A főváros parkosított területeinek közel kétharmadát a lakótelepek belső zöldterületei adják. A lakótelepi zöldterületek mennyisége és minősége Le Corbusier gondolatával mutat párhuzamot, amely a zöldterületek növelését a népsűrűség fokozásával párhuzamosan tervezi a toronyházak révén. „A természet ismét jogaiba lép. A város így nem sivár körengeteg többé, hanem egy hatalmas park (...) Az így felépített „egyforma méretű lakóegységek” ötven méter magasak és százötven- kétszáz méternyire vannak egymástól, napfény árasztja el és tágas zöld táj övezi őket. (...) Egy-egy ilyen lakóegység ezerhatszáz ember számára épül és négyhektárnyi területet foglal el. A vízszintesen kialakított kertvárosokban ugyanennyi ember (...) harminckét hektárnyi területen. A lakóegység esetében tehát hektáronként négyszáz főnyi a népsűrűség, míg a kis lakóházak hektáronként ötven személy befogadására alkalmasak” (Le Corbusier, 1971). Lényegi ellentmondás azonban, hogy ha a város parkfenntartásért felelős intézménye optimális állapotban tartaná ezeket a parkokat - ami a budapesti lakótelepekre nem jellemző -, akkor sem lehetnének a rekreáció színhelyei a népsűrűség miatt, nem tölthetnék be hármas funkciójukat, csak a városképjavító funkciónak felelnének meg.

A normatívák lakásonként határozták meg a lakótelepeken létrehozandó zöldterületek nagyságát, ezt azonban a legritkább esetben tartották be. Az Országos építésügyi szabályzat értelmében „a lakóépületek elhelyezésére szolgáló tömbtelken közkert (játzó-, pihenőkert stb.) céljára

lakásonként legalább 5 négyzetmétert kell biztosítani." Az ÉVM és az OTSH 1977-es, 1978-as jogszabályai pedig kimondják, hogy az 1977. október 24. után épült lakótelepeken, lakóparkokban 7-10 m²/lakos játszóteret, ugyanennyi közparkot, valamint a lakóterületen kívül ugyancsak 7-10 m²/lakos városi szintű közparkot kell biztosítani. Mindezt összeadva 300 fő/ha lehetne a maximális laksűrűség, jelenleg azonban 600, helyenként 1000 fő is jut egy hektárra. Jellemző, hogy gazdaságossági okok miatt az eredetileg tervezettnél magasabb házakat emeltek, s így a lakosság növekedésével párhuzamban csökkent az egy főre jutó zöldterület. A házak közötti terek legtöbbször sivatárak, egyrészt mert még fiatalok és kicsik a fák, másrészt mert ezek a területek afféle „senki földjén” fekszenek, a lakosság nem érez felelősséget irántuk, ráadásul nagy részük ma autóparkoló.

Kertvárosok

Levegőtisztasági szempontból igen fontosak a lazán beépült kertvárosi területek. A lakosság igényeinek emelkedése, illetve a jövedelmi polarizáció következtében ezeknek az ingatlanoknak ugrásszerűen növekedett (növekszik) az ára. A társadalmi változások következtében az elmúlt évtizedekben ezek a zöldterületek is sérültek, mert a tulajdonosoknak a lakásméret iránti igénye növekedett, s a kertek nagy részét beépítik az építésügyi szabályzatokban engedélyezett maximális, illetve sokszor annál is nagyobb mértékben. A faállomány csökkenése irányába hat az építkezések alatti kivágás, és az is, hogy az elmúlt évtizedek divatirányzata a „szép zöld gyepek”. A fenntartható fejlődés elve az erőforrások hosszú távú hasznosításán alapul, azok fenntartását és fejlesztését tekinti a fejlődés alapjának. Zöldterületeik az említett három tényezőt (levegőminőség, városkép, rekreációs terület) keresztül a város polgárai és az idegenforgalom számára is endogén erőforrásnak tekinthetők. A fenntartható fejlődés tehát megköveteli a zöldterületek védelmét, javítását. A korábbi évtizedekben tapasztalt irányzat, miszerint sokszor a zöldterületek rovására történt a költségminimalizálás, helytelen stratégia. Ebből a szempontból a mai önkormányzatok működése is nagy kívánnivalót.

A zöldterületek funkciója hármassal: a levegő védelme, a lakosság pihenésének szolgálata és a városkép javítása. Mindegyik szerep összetett, a levegő védelme jelenti a növények oxigéntermelését, széndioxidelnyelést, a porszennyeződés, és a zajártalom csökkentését, a besugárzás, a magas hőmérséklet enyhítését. Ezenkívül a fák csökkentik a talajeróziót, a földrezgéseket (pl. amit a nagyobb járművek okoznak), s ezáltal megvédik az épületeket a sérülésektől. A pihenés szolgálatát elláthatja a nyugodt, csendes környezet, tavak, szökőkutak, sétautak (passzív pihenés), vagy a létesített sportintézmények, játszótérek (aktív pihenés). Fontos, hogy a két pihenésfajtát el kell választani egymástól, mivel zavarhatja egyik a másikat. A városkép javítását maga a zöld terület látványa eredményezi, de ez még fokozható tetőkertek kialakításával vagy futónövények nevelésével (ez utóbbiak a falra felfuttatva, csökkentik a fal hőelnyelését, s ezáltal nem melegszik fel annyira a lakás, nembeszélve az esztétikai különbségről, ami a csupasz fal látványa és a zöld növényzet között van).

A zöldterületek hasznosságuk ellenére sok veszélynek vannak kitéve:

- beépítés
- leharapás (a terület szélének igénybevétele)
- ideiglenes elfoglalás, hosszú időre szóló következményekkel
- a közműépítkezések hatásai
- lakossági pusztítások

A beépítés során gyakran az egész területet letarolják, ami a legkritikább esetben indokolt. Pl. lakótelepek építése esetén célszerűbb meghagyni az idősebb fákat, mivel ezek nagyobb

szolgáltatást nyújthatnak a lakóknak, mint a frissen ültetettek, amelyeknek még sok év kell, hogy hasonló mértékben enyhítsék a környezeti hatásokat.

A leharapáson azt értjük, amikor a park szélén pl. benzinkutat vagy gépkocsiparkolókat építenek. Ez utóbbi gyakran úgy jön létre, hogy az autósok először tiltott módon felállnak a pázsitra, ezzel gyakran megsértik, vagy ki is irtják a park-széli növényzetet, egy idő után a hatóság megadja magát és hivatalosan is autóparkolókat létesít azon a helyen (nyilvánvalóan erre ösztönzi az önkormányzatokat a parkolási-díjból származó jövedelem is).

Az ideiglenes elfoglalás abban nyilvánul meg, hogy valamely építkezéshez, vagy tatarozáshoz a kertekben, parkokban létesítenek felvonulási épületeket, amelyek már a felépítésük pillanatában is jelentős kárt okoznak a növényzetben, de jóvátehetetlen hatásuk az építkezések által okozott rongálásokban mutatkozik meg. Az ilyen felvonulási épületek jellegzetessége, hogy az építkezést megelőzően történik meg ezek létesítése és a tapasztalatok azt mutatják, hogy az építkezés befejezése után gyakran évek kellenek ahhoz, míg ezeket a létesítményeket ki lehet tesseklni.

A közműépítkezések esetében arról van szó, hogy ezen munkálatok miatt, esetleg gáznyomásszabályozók miatt a zöldterületen áthaladó vezetékek körében a növényzet elpusztul.

A lakosság pusztítása nagyon sokrétű és egyaránt irányul a növényzetre, továbbá a kertekbe, parkokba telepített eszközökre.

Budapest zöldterületei szintén védelemre, felújításra és fejlesztésre szorulnak. Ezt a Fővárosi Önkormányzat is belátta, ezért hozta létre a Fővárosi Környezetvédelmi Programot, amely a következő 15-20 éves időszakának környezetvédelmi feladatait foglalja össze. Az alábbiakban a fővárosi közgyűlés (2002. április 25.) erről való összefoglalóját közlöm:

A program Intézkedési Tervét a könnyebb áttekinthetőség kedvéért két részre bontották. Az első rész a következő 7 év pontosan meghatározható feladatait tartalmazza, a második rész pedig azokat a feladatokat, amelyek megvalósítása túllép a Fővárosi Önkormányzat kompetenciáján vagy a 7 éves időtávon. Az Intézkedési Terv szerint a Főváros a következő 7 évben több mint 230 milliárd forintot fordít környezetvédelemre.

A Környezetvédelmi Program egyik fő célja, hogy minél lakhatóbbá tegye Budapestet. A Környezetvédelmi Programot 1999-ben kezdték el kialakítani, végső változata 2001 decemberére készült el. A két és fél éves munka során a Programot egyeztettek a szakügyszabályozókkal, a kerületi önkormányzatokkal, a civil szervezetekkel, valamint a programjavaslatokat véleményezésre megkapták a fővárossal határos települések önkormányzatai, Pest megye Önkormányzata és a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség is. A Fővárosi Környezetvédelmi Program alapja a Nemzeti Környezetvédelmi Program. A Program kialakítását többéves vizsgálatok előzték meg, melyek megállapították, hogy Budapest környezetminősége romlik. A legsúlyosabb probléma a növekvő légszennyezés. Budapest jelentős része túlterhelt, szennyezett, tovább nem terhelhető. A Környezetvédelmi Program tehát a meglévő terhelések csökkentését, a túlterhelt területek kármentesítését, a még jó környezetminőségű területek fenntartását, védelmét és a szennyezések megelőzését fogalmazza meg.

Az Intézkedési Terv a környezetvédelmi célú feladatokat területenként határozza meg a következő 7 évre.

Tájvédelem, zöldfelület-védelem és természetvédelem - 2002-ben újjávarázsoljuk és megnagyobbítjuk a Városligeti tavat 200 millió forintért, és megkezdjük a Felvonulási tér fásítását, ami 150 millió forintba kerül. Budapesten jelenleg az erdők aránya 13,4%, melyet a program szerint 16%-ra kell emelni. A városi parkok, kertek aránya jelenleg 2,3%, amelyet

5,5%-ra kell növelni. 2002 és 2005 között az erdőtelepítésre 400 millió forintot, zöldfelület-rekonstrukcióra pedig 2 milliárd 677 millió forintot szán a program. Ugyanebben az időszakban fasor-telepítésre és -rekonstrukcióra 400 millió forintot különítünk el.

Városrehabilitáció - a települési környezet védelmének része a város-rehabilitáció, amelyre Budapest évente 1,5 milliárd forintot fordít. Környezetünk védelméhez tartozik az is, hogy óvjuk lakóépületeinket, és a felújításoknál a gazdaságosság mellett annak is szempontnak kell lennie, hogy a megújult lakóhely minél egészségesebb, emberibb és lakhatóbb legyen. Ezt a célt szolgálja a Városrehabilitációs Program, melyen belül teljes épülettömböket újítanak fel komplexen a Fővárosi Önkormányzat támogatásával.

Közlekedés - Idén 30 millió forintért megépül az M3-as autópálya zajvédőfala, és jövőre megkezdődik a főutak zajvédőfalainak kiépítése is, mely 3 év alatt körülbelül 100 millió forintba fog kerülni. A belvárosi átmenő forgalom csökkentésének érdekében 33,5 milliárd forintért 2010-ig kiépül a Kvassay úti kapcsolat, előkészítjük a Dél-budai tehermentesítő utat és a Nagy Lajos király útjának rekonstrukcióját, valamint elkészül a Körvasútsor krt. és az Ipari feltáró út építésének I. üteme. 2005-ig további 1,2 milliárd forintot fordít a főváros P+R parkolók építésére, és 2011-ig 1 milliárd forintot költ a kerékpáros közlekedés fejlesztésére. Közmű - Környezetvédelmi szempontból a legfontosabb közmű a csatornahálózat és a hozzá kapcsolódó szennyvíztisztítás. Budapesten a lakások 90,7%-a csatornázott. Az itt összegyűjtött szennyvíznek jelenleg 38%-át tisztítják meg teljesen a szennyvíztisztítók. A Környezetvédelmi Program célja, hogy ezt az arányt 2010-ig 100%-osra növelje. Ez természetesen jelentős beruházást igényel. Fogyűjtőket, átemelőket, mentesítő csatornákat és szennyvíztisztítókat kell építeni, és kezelni kell a szennyvíziszapot is. 2010-ig csak a csatornázást és szennyvizet érintő feladatokra összesen 146 milliárd 850 millió forintot fog költeni a főváros. Ebből az összegből 19 milliárd forint a Dél-budai szennyvíztisztító telep és közel 98 milliárd forint a Központi (Csepeli) szennyvíztisztító-telep beruházásainak értéke.

Köztisztaság, hulladékgazdálkodás - A fővárosi kommunális hulladék mennyisége folyamatosan nő. A kommunális hulladék begyűjtése közel 100%-os, de hasznosítása, tárolása fejlesztésre szorul. Az egyik legfontosabb feladat a Hulladék-hasznosító Mű rekonstrukciója, a füstgáztisztítás megoldása. Erre a célra már több mint 23,6 milliárd forintot különített el a Főváros. A füstgáztisztító fő célja, hogy a Főváros északkeleti részén megszüntesse - többek között - a dioxin-terhelést. A másik fontos program a szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése hulladékudvarok, szelektív hulladékgyűjtő-szigetek és válogatómű segítségével. 2008-ig 2000 darab szelektív hulladékgyűjtő szigetet fogunk kialakítani Budapesten. A szelektív hulladékgyűjtésre mintegy 2 milliárd forintot kíván fordítani Budapest. Csak az idei évben járdatarakításra, úttakarításra és pormentesítésre közel 5 milliárd 215 millió forintot fordít a főváros.

Tájékoztatás, tudatformálás, oktatás - Fontos feladat a környezettudatos magatartás kialakítása, amely vetélkedők szervezésével, környezeti neveléssel és folyamatos tájékoztatással valósíthatók meg. 2002-ben erre a célra összesen 25,2 millió forintot fordít Budapest.

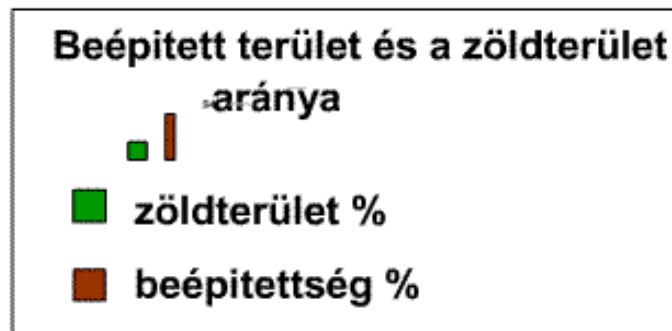
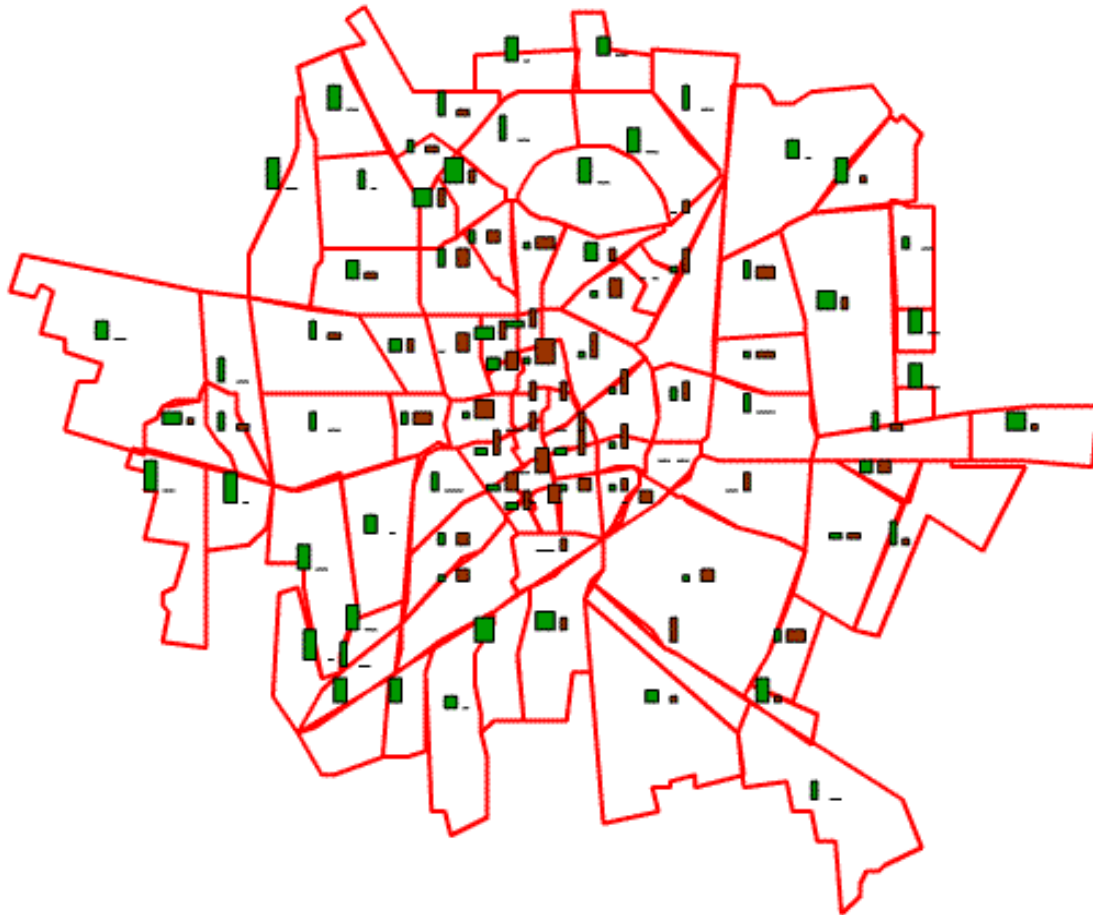
Egy települési önkormányzat csak részben tudja vállalni a helyi környezeti problémák felszámolását és megelőzését. Különösen így van ez Budapest esetében, ahol a kerületek és a Főváros között a feladat- és hatáskörök megosztottak. Javulás csak a város területén illetékes önkormányzatok szoros együttműködésével, az agglomerációs települések bevonásával, egyetértésével, és a kormányzat támogatásával lehetséges. A Fővárosi Önkormányzatnak fel kell vállalnia a kezdeményező, javaslattevő szerepet a Budapest területén túlmutató feladatok megvalósításában, és szorgalmaznia kell a nemzetközi együttműködést is. Elsősorban ilyen feladatok szerepelnek az Intézkedési Terv 2. részében. Erre példa a közlekedésen belül a 4-es metró építése, melyhez szükséges az állam és a Fővárosi Önkormányzat együttműködése. A

kutyapiszok eltakarítását pedig a fővárosnak és a kerületeknek együtt kell megoldaniuk. A Fővárosi Környezetvédelmi Program megalkotásánál a szakemberek arra törekedtek, hogy az alapelvek, a célkitűzések az elkövetkezendő 15-20 évben mértékadóak legyenek, és biztosítsák a környezet folyamatos javulását. A program feladatul tűzi ki egyéb források - központi költségvetési források, pályázatok, EU- és egyéb külföldi támogatási lehetőségek - felkutatását is.

A városban (különösen egy nagyvárosban) sok különböző, gyakran gyorsan és dinamikusan változó igényt és elvárást kell összhangba hozni. A függelékben olvasható "Ajánlások..." is erre próbál megoldási lehetőségeket kínálni.

Érdekes, hogy a fővárosi Programban a 230 milliárd forintból csupán 25,2 milliót fordítanak a tudatformálásra, tájékoztatásra. Azt gondolom, hogy lehetetlen hosszabb távon eredményt elérni a zöldterületek védelmében a közösség segítségével nélkül. Jelenleg még nem alakult ki a fővárosi lakosságban a parkok iránti elkötelezettség és felelősségérzet, de egyre inkább erősödik, kivált azokon a területeken, ahol ennek mérete kirívóan alacsony. Azonban arra nem lehet építeni, hogy egy idő után oly mértékben fog lecsökkenni a városi zöldfelület aránya, hogy a maradékot nagy becsben fogják tartani. Ehelyett fontosabb, hogy felmérjük a lakosság igényeit, valamint hogy milyen úton tudjuk eljuttatni hozzájuk az információt és hogyan lehet őket érdekeltté tenni a zöldterületek védelmében. Vagyis a három részterület; a gazdasági-, a jogi szabályozás és az informálás eszközeinek együttes segítségével lehetséges a infrastrukturális fejlesztés zöldterületekre vonatkozó eredményeinek hosszútávú megtartása.

Függelék:

52. §

Z – Zöldterületek

(1) A keretövezetbe tartoznak azok a beépítésre nem szánt területfelhasználási egységek, amelyek a főváros területének zöldterületi területfelhasználási egységeibe tartoznak.

(2) A zöldterületek az FSZKT-ben területileg lehatárolt célzott területfelhasználási módjaik szerint:

a) fásított közterek Z-FK, b) közkertek Z-KK, c) közparkok Z-KP, d) városi parkok Z-VP, e) közhasználatra nem szánt zöldfelületek Z-EZ.

(3) A keretövezetben telket kialakítani, és azon közutat, gyalogutat, gépjárművárakozó-helyet létesíteni, valamint épületet, építményt - köztárgyak kivételével - elhelyezni csak kertépítészeti munkarészt is

tartalmazó KSZT alapján lehet.

(4) A keretövezet területén

a) lakóépületet, b) önálló intézményi és szolgáltatási épületet, c) ipari létesítményt, d) raktározási építményt, e) üzemanyagöltő állomást, f) bányaterületet elhelyezni, meglévő épület használati módját e célra megváltoztatni nem lehet.

(5) A területen:

a) vendéglátó épület, b) pihenést, testedzést szolgáló építmény, c) ismeretterjesztés építményei, d) a terület fenntartásához szükséges építmények, e) nyilvános illemhelyek, f) terepszint alatti építmények helyezhetők el.

(6) A parkolás terepszinten fásított parkolóban vagy terepszint alatti mélygarázsban oldandó meg, melynek tetőfödémét tetőkertként kell kialakítani. A fásított parkolót csak a zöldterületet igénybevevők számára előírt parkolóférőhely elhelyezése céljára szabad létesíteni.

(7) Mélygarázs létesítésénél a meglévő fák védelme érdekében előírható a bányászati módszerek alkalmazása.

(8) Belterületen a keretövezetben épület csak teljes közművesítettség esetén helyezhető el.

(9) A keretövezet területén az övezeteket a

[Z-FK – FÁSÍTOTT KÖZTÉR](#)

[Z-KK – KÖZKERT](#)

[Z-KP – KÖZPARKOK](#)

[Z-VP – VÁROSI PARKOK](#)

[Z-EZ – EGYÉB, KÖZHASZNÁLATRA NEM SZÁNT ZÖLDFELÜLETEK](#)

táblázatok alkalmazásával kell meghatározni, a keretövezet és a célzott területfelhasználási módok előírásainak együttes figyelembevételével.

Ha nem került rögzítésre a megengedett legnagyobb vagy legkisebb szabályozási mutató értéke, akkor azt a KVSZ-ben, illetve a KSZT-ben kell rögzíteni.

FÁSÍTOTT KÖZTÉR

- a. A területbe tartoznak a szilárd vagy szilárdított burkolattal ellátott, közlekedési, séta- és pihenőfunkciót szolgáló városi közterek, ahol a fásítottság mértéke eléri az 1 db közepes vagy nagy lombkoronájú fa/200 m² (25%-os lombkorona-borítottság) értéket.
- b. A területen
 - ba) a beépítettség nem lehet nagyobb 2%-nál, bb) a legkisebb zöldfelület mértéke nem lehet kevesebb 15%-nál, bc) a legnagyobb építménymagasság 4,50 m, bd) az elhelyezhető építmény bruttó beépített alapterülete nem lehet nagyobb 50 m²-nél, be) közhasználat elől elzárt területet nem lehet kialakítani.
- c. A területen KSZT alapján:
 - ca) hírlapárusító pavilon, cb) virágárusító pavilon, cc) a vendéglátás építményei közül - amennyiben ezt KSZT lehetővé teszi - cukrászda, fagyaltozó (az üzemi egységek kivételével), cd) terepszint alatti gyalogos aluljáró, ce) legalább 1,5 m-es talajtakarású tetőkerti kialakítással mélygarázs helyezhető el.

Vissza

Z-KK KÖZKERT

- a. A területbe tartoznak az általában 1 ha-nál kisebb zöldfelületi létesítmények.
- b. A közkert területén:
 - ba) játszókert, bb) sportkert, bc) pihenőkert, bd) speciális rendeltetésű kert (pl. szoborkert, bemutató kert) létesíthető.
- c. A területen
 - ca) a beépítettség nem lehet nagyobb 2%-nál, cb) a legkisebb zöldfelület mértéke nem lehet kevesebb 50%-nál, cc) a legnagyobb építménymagasság 4,50 m, cd) a közhasználat elől elzárt terület nem alakítható ki.
- d. A területen a keretövezetben megengedett építmények közül mélygarázs nem létesíthető.
- e. A területen meglévő templom, kegyeleti hely az eredeti kialakításban megtartható. A keretövezetben KSZT szerint elhelyezhető az (5) bekezdésben foglaltakon túlmenően új templom, kegyeleti hely, amely számára telek kialakítható.

Vissza

Z-KP KÖZPARKOK

- a. A területbe tartoznak az 1 ha-nál nagyobb, de 10 ha-nál kisebb zöldfelületi létesítmények, melynek legkisebb oldalmérete legalább 80 m.
- b. A közpark területén:
ba) játszókeretet, bb) sportkeretet, bc) pihenőkeretet lehet létesíteni.
- c. A közparkban telket kialakítani csak az 5 ha-t meghaladó összterület esetén lehet.
- d. A területen
da) a beépítettség nem lehet nagyobb 2%-nál, db) a legkisebb zöldfelület mértéke nem lehet kevesebb 75%-nál.
- e. A közparkban
ea) a beépítés megengedett mértékén belül az épületek által elfoglalt terület a közpark összterületének 1%-át, eb) a közhasználat elől elzárt terület a közpark összterületének 10%-át nem haladhatja meg.
- f. A terepszint alatti létesítmény nem lehet nagyobb
fa) 5 ha-nál kisebb összterület esetén 20%-nál, fb) 5 ha-nál nagyobb összterület esetén 10%-nál és meglévő közpark alatt, legalább 2,5 m bolygatatlan földréteg megtartásával alakítható csak ki.
- g. A területen a keretövezetben megengedett építmények elhelyezhetők.

Vissza

Z-VP VÁROSI PARKOK

- a. A területbe tartoznak 10 ha-nál nagyobb zöldfelületi létesítmények, melynek legkisebb oldalmérete legalább 200 m.
- b. A városi park területén:
ba) játszókeretet, bb) sportkeretet, bc) pihenőkeretet lehet létesíteni.
- c. A területen telket kialakítani a 15 ha-t meghaladó összterület esetén lehet.
- d. A területen da) az épületek által elfoglalt terület a közpark összterületének 2%-át, db) a közhasználat elől elzárt terület az 1 ha területet nem haladhatja meg. A legkisebb zöldfelület mértéke nem lehet kevesebb 75%-nál.
- e. Az önálló terepszint alatti létesítmény nem lehet nagyobb az összterület 5%-ánál és legalább 2,5 m bolygatatlan földréteg megtartásával alakítandó ki.
- f. A területen a keretövezetben megengedett építmények elhelyezhetők.

Vissza

Z-EZ EGYÉB, KÖZHASZNÁLATRA NEM SZÁNT ZÖLDFELÜLETEK

- a. Ide tartoznak azok a zöldfelületek, amelyek alábányászottak (alápincézettek) vagy közlekedési pályák által közrezártak, illetve egyéb környezeti okok miatt funkcionális zöldfelületként (kert, park) nem használhatók.
- b. A legkisebb zöldfelület mértéke nem lehet kevesebb 70%-nál.
- c. A területen telket kialakítani, illetőleg építményt, épületet elhelyezni - az alápincézett területek kivételével - nem szabad.
- d. Az alápincézett területeken építményt elhelyezni - előzetesen elvégzett - geológiai és üregvizsgálatok megengedő eredménye esetén, KSZT alapján lehet.

Ajánlások a Budapesti Agglomeráció zöldterületeinek védelmére

1. Rögzítsék a Budapesti Agglomeráció 50 éves zöldterület-fejlesztési tervét és ezen belül a fővárosi és a fővárost övező zöld hálózat tervezett területét, valamint a rozsdáövezetekben kialakítandó új parkrendszert! A zöldterület-fejlesztési tervet beépítési tilalommal és elővásárlási jog bejegyzésével is erősítsék meg!

2. Vezessenek be a zöldterületek védelmére szigorúbb védelmi előírásokat és hatékonyabb gazdasági ösztönzőket! Az önkormányzati adók szerkezetének és arányának reformjaival tegyék érdekeltté az önkormányzatokat a zöldterületek növelésében!

- Kezdeményezzenek olyan földvédelmi és földhasználati járulékokat, adókat és díjakat, amelyek a beruházókat minél kisebb mértékű beépítésre, beburkolásra ösztönzik!

- Hozzanak létre egy zöldterületi alapot, amelyből pályázat útján támogatást lehet nyerni zöldterület-vásárlásra, rekultivációra, karbantartásra, kompenzációra!
 - Támogassák a térségben termelt mezőgazdasági termékek piacra jutását, segítsék elő az ezzel kapcsolatos tevékenységek jövedelmezőségét!
3. Vizsgálják meg, milyen eszközökkel lehetne a hatalmas mennyiségű beépítésre átminősített terület ellenére kompaktabb településeket kialakítani, és megmenteni Budapest térségében a még menthető biológiai sokféleséget!
 4. Módosítsák a BVKSZ és a kerületi szabályozások zöldterületre vonatkozó rendeleteit úgy, hogy azok a helyi lakosok egészséges környezethez való jogát ne csorbíthassák az új beruházások javára!
 5. Rendeljenek el azonnali beépítési moratóriumot azokban a kerületekben, illetve városrészekben (Vízváros, Várnegyed, stb.), ahol a zöldterület aránya nem ér el lakosonként legalább 7 négyzetmétert!
 6. Ne lehessen a zöldterület pihenési funkcióját megzavarni és a terek, fasorok egészséges fáit elpusztítani (pl. mélygarázsok építésével)!
 7. Készítsenek közös - elővásárlási joggal nyomatékosított - rendelkezési tervet a budapesti terek, parkok és zöldfolyósók hálózatáról! Kössék össze a mozaikosan elhelyezkedő zöldterületeket védett gyalogúttal, fasorokkal és kerékpárutakkal! kapcsolódjon a hálózat több ponton a Duna-part parkosított részéhez! A hosszú távú zöldterület-kialakítási terv keretében jelöljenek ki a rozsdaterületeken közparkokat, és kössék zöldfolyósókkal a meglévő parkok hálózatába!
 8. Állítsák le a Budai hegyvidék további beépítését, beleértve a beépítés intenzitásának növelését (régi villák, öskertek megőrzése)!
 9. Ne lehessen a jövőben átminősíteni a városi zöldterületeket! Nyilvánítsák forgalomképtelenné az egészségügyi, kulturális, oktatási és sportlétesítmények fejlesztési területeit!
 10. Gondoskodjanak a kerületek az elkészített (ökológiai) zöldterületi vagyonkataszter karbantartásáról, zöldterületgazdálkodásuk, növényállományuk naprakész nyilvántartásáról!
 11. Rendszeresen ellenőrizzék és szankcionálják az önkormányzatok a telkekkel, földterületekkel kapcsolatos tulajdonosi kötelezettségek elmulasztását (kaszálás, személtávolítás, kerítések állapota, erdőápolás), beleértve az állam, az önkormányzatok, a MÁV és a Honvédség területeit! Meg kell oldani a maradványterületek (kisebb sávok, foltok, utak melletti maradványterületek) ápolását! Kapjanak támogatást azok a tulajdonosok, akik üres ingatlanjaikat fásítják, illetve átmenetileg felajánlják közcélú használatra!
 12. Támogassák a lakosságot a belső udvarok, homlokzatok, járdaszegélyek, előkertek zöldítésében! Segítsék a civil kezdeményezéseket a lakóhely környéki pihenőterületek felújításában!
 13. Gondoskodjanak az önkormányzati ingatlanok zöldítéséről (burkolatok feltörése, zöld homlokzatok, zöld tetők, egyedi fák, fasorok)
 14. Ne lehessen a parkolást a zöldterületek rovására megoldani!
 15. A zöldterület-hiányos negyedekben alakítsanak ki újabb sétálóutcákat játszóterekkel!
 16. Teremtsék meg az egészségügyi és oktatási intézmények, valamint a zöldterületek biztonságos megközelíthetőségét (zöld hálózat, zöld gyalogos csatornák kialakítása)!

Irodalomjegyzék:

- Kovács Tibor: Zöldterületek Budapesten /Élet és Tudomány; 2001. 01. 03./
 Belicza Erzsébet: Budapest zöldterületei / Lélegzet; 1998. szept./
 Radó Dezső: Városok zöld szigetei /Építésügyi Tájékoztatói Központ, Bp., 1983/
 Rigóczji Csaba: Budapest zöldterületének alakulása a II. világháború óta
 K. Hlatky Katalin: Budapesti zöldkalauz